

Generació pinzellera: la fàbrica de pinzells Hijos de Ricardo García

Júlia Cuartiella i Zaragoza

*Treball de recerca 2n Batxillerat
Departament de Ciències Socials
Tutora: Ivon Michavila
Curs 2012-2013
IES la Sénia*

M'agradaria dedicar les primeres línies d'aquest article als meus iaïos, Ricardo Zaragoza Garcia i Paquita Huguet Sanz, que, gràcies al seu coneixement, experiència i dedicació en temps i esforç, han fet possible aquest treball.

Introducció

L'article que a continuació presento és un resum del meu treball de recerca, que tracta sobre la fàbrica de pinzells dels meus rebesiaïos, Ricardo Garcia i Francisca Romeu, dels meus besiaïos, José Zaragoza i Frederica Garcia, i dels meus iaïos, Ricardo Zaragoza i Paquita Huguet.

Vaig escollir aquest tema principalment perquè és l'ofici al qual s'han dedicat tota la meua família materna. Des de ben petita, m'he criat a les instal·lacions de l'antiga fàbrica de pinzells i he tingut la possibilitat de veure'n els diferents processos d'elaboració en primera persona. És un lloc especial per a mi, ja que és la casa on ha viscut durant moltes generacions la meua família i ens hi hem criat des dels meus avantpassats fins a mi, passant per la meua mare, padrina, iaïo, rebesiaïa... Vaig veure aquest treball com una possibilitat única de poder tractar en profunditat la història de la meua família i realitzar, a la meua manera, un petit tribut als meus avantpassats. També em motivava poder conèixer més a fons la faceta professional dels meus iaïos i poder tractar un tema que sabia que els faria molta il·lusió, fet que vaig confirmar quan els vaig proposar la idea.

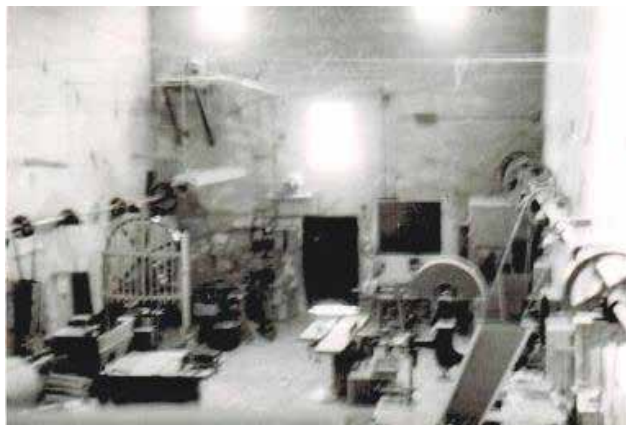
“És la casa on ha viscut durant moltes generacions la meua família i ens hi hem criat des dels meus avantpassats fins a mi, passant per la meua mare, padrina, iaïo, rebesiaïa...”

En un primer moment, vaig considerar la possibilitat de complementar aquesta recerca amb la història de la indústria pinzellera local, però ja s'havien fet diferents treballs tractant aquest tema. Hi havia treballs sobre diferents empreses locals, però no sobre la de la meua família, fet que em va incentivar encara més a escollir aquest tema.

1.- Història de la fàbrica Hijas de Ricardo García i Hijos de Ricardo García

Ricardo Garcia Giménez

L'any 1922, Ricardo Garcia Giménez, que fins llavors havia seguit la tradició familiar de cafeter, va obrir la primera fàbrica de pinzells que es va instal·lar al mig del poble. Ho va fer així perquè ja no feia falta construir les indústries al costat del riu, ja que l'aigua ja arribava canalitzada al poble. Estava situada on antigament hi havia el cinema del poble, el Trinquet, situat des de llavors al carrer del Carme de la Sénia, amb una superfície de 500 m2 que acabava al carrer Major.

Fàbrica Hijas de Ricardo García, any 1950. Foto: arxiu familiar

La fàbrica l'any 2012. Foto: Júlia Cuartiella

Ricardo Garcia Giménez, any 1911. Foto: arxiu familiar

A la fàbrica de Ricardo Garcia produïen tot tipus de brotxes i pinzells. En aquella època, cada regió volia el seu tipus de brotxa o pinzell, però en realitat tot era el mateix: el pèl, la virolla i el mànec, però en diferent format per a cada regió.

Fabricaven la brotxa valenciana, la brotxa madrilenya, la brotxa aragonesa o la brotxa catalana, entre altres. Fabricaven tot allò que se'ls encomanava i tot de forma artesanal, des de la fabricació dels mànecs amb l'ajuda del torn fins a escorxar el pèl. Aquest el netejaven a la finca familiar que encara existeix, coneguda com molí la Tanca.

“Cada regió volia el seu tipus de brotxa o pinzell, però en realitat tot era el mateix: el pèl, la virolla i el mànec.”

A la llista de preus de les brotxes i pinzells, s'hi pot observar que les paletines eren més barates que les brotxes. Una dotzena de paletines del número 6 costava de 2,50 a 4 pessetes. En canvi, una dotzena de brotxes del número 6 costava entre 20 i 30 pessetes.

Frederica Garcia Romeu i José Zaragoza Cortiella

Amb la mort l'any 1940 de Ricardo Garcia Giménez, fundador de la fàbrica, l'empresa va passar a mans de les seues filles: Guadalupe, Francisca, Ángeles i Frederica Garcia Romeu, ja que Ricardo Garcia Romeu, el seu únic fill, va morir quan era petit. De les quatre filles, tres van vendre la seua part a la quarta, Frederica Garcia Romeu.

L'any 1934, Frederica es va casar amb José Zaragoza Cortiella, també conegut com a Pepe Zaragoza. La celebració del casament va tenir lloc a Sant Pere. A l'enllaç van assistir els treballadors de la fàbrica. El

FÀBRICA DE BROCHAS, PINCELES, PALETINAS Y CEPILLOS
RICARDO GARCIA
 LA CENIA (Tarragona) - Teléfono 7

C. Banco de Aragón }
 Banco Comercial de Barcelona } Tortosa
 Banco Hispano Colonial } La Cenia
 Banco de Tortosa }

ENERO 1936
ESTA NOTA ANULA
LAS ANTERIORES

Serie 1 PALETINAS DOBLES, cerda blanca extra.											
Número	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	
Ptas. Dna.	4	6	9	12	14	17	21	27	33	40	
Número	36	39	42	45	48						
Ptas. Dna.	48	55	64	76	90						
Serie 2 PALETINAS DOBLES, cerda morena.											
Número	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	
Ptas. Dna.	3'50	5'50	8'50	11	13	15'50	19'50	25'50	31'50	38	
Número	36	39	42	45	48						
Ptas. Dna.	46	52	62	73	85						
Serie 3 PALETINAS SENCILLAS LARGAS, cerda blanca extra.											
Número	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	
Ptas. Dna.	3	4	6	9	11	14	17	21	24	27	
Número	36	39	42	45	48						
Ptas. Dna.	30	35	40	45	52						
Serie 4 PALETINAS SENCILLAS LARGAS, cerda morena.											
Número	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	
Ptas. Dna.	2'75	3'75	5'50	8	10	13	16	19'50	22'50	25'50	
Número	36	39	42	45	48						
Ptas. Dna.	28'50	33	38	42'50	49						
Serie 5 PALETINAS SENCILLAS CORTAS, cerda blanca.											
Número	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	
Ptas. Dna.	2'50	4	5	7	9	11	12	14	16	18	
Número	36	39	42	45	48						
Ptas. Dna.	21	24	27	32	40						
Serie 6 PALETINAS SENCILLAS CORTAS, cerda morena.											
Número	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	
Ptas. Dna.	2'25	3'50	4'50	6'50	8'50	10'50	11'50	13	15	17	
Número	36	39	42	45	48						
Ptas. Dna.	20	23	25'50	30	37						
Serie 7 BROCHAS ARO COBRE, cerda blanca extra.											
Número	00	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ptas. Dna.	7	8	10	14	17	20	25	30	35	40	46
Número	10	11	12	14	16						
Ptas. Dna.	56	64	82	120	160						
Serie 8 BROCHAS ARO COBRE, cerda morena.											
Número	00	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ptas. Dna.	6	7	8	10	14	17	21	24	28	34	38
Número	10	11	12	14	16						
Ptas. Dna.	42	50	66	105	140						
Serie 9 BROCHAS ARO FIERRO, cerda blanca extra.											
Número	00	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ptas. Dna.	5	6	8	10	12	14	17	21	27	35	45
Número	10	11	12	14	16						
Ptas. Dna.	52	60	72	106	140						

Tarifa de preus de la fàbrica, el gener de 1936. Font: arxiu familiar

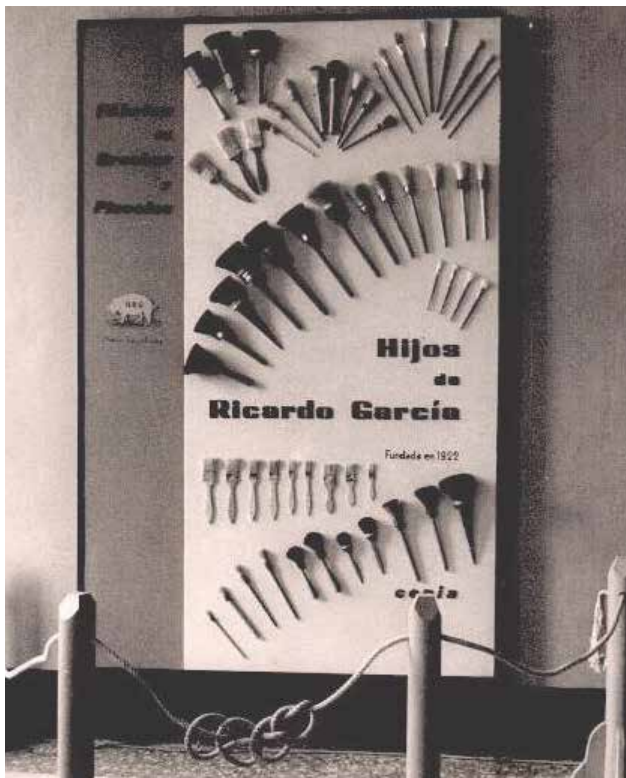
1936, va nèixer la primera filla del matrimoni, Pepita, i l'any 1940 va nèixer el segon fill, Ricardo, que seria l'hereu de la fàbrica.

D'esquerra a dreta i de dalt a baix: José, Ricardo, Frederica i Pepita, any 1947. Font: arxiu familiar

Aproximadament l'any 1945, la fàbrica va canviar el nom de Hijos de Ricardo García a Hijos de Ricardo García, ja que va entrar-hi com a propietari i gerent José Zaragoza Cortiella. Aquest canvi no va afectar la producció. Van continuar produint el mateix tipus de brotxes i pinzells. Per a la fabricació d'aquestes eines, en aquella època, utilitzaven el pèl de la cua i la crin del cavall i la cerra del porc, d'aquí l'anagrama de l'empresa en forma de porc. L'any 1968, es va fer una exposició de brotxes i pinzells a les Escoles Velles de la Sénia, en la qual també van participar altres fàbriques de pinzells.

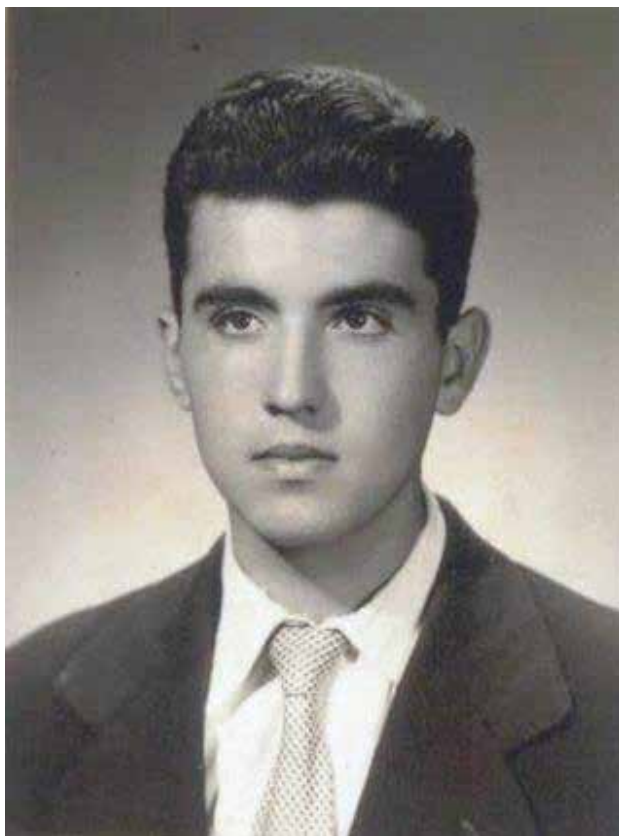
“Aproximadament l'any 1945, la fàbrica va canviar el nom de Hijos de Ricardo García a Hijos de Ricardo García.”

Exposició de les brotxes i els pinzells de Hijos de Ricardo García, any 1968. Font: arxiu familiar

Ricardo Zaragoza Garcia

Ricardo, fill de Frederica i Ricardo, va nèixer l'any 1940 a la Sénia, a la mateixa casa on viu actualment i on ha après l'ofici de pinzeller des de ben petit. El 1945, quan tenia 5 anys, va començar a estudiar a l'escola de la Sénia.

Ricardo Zaragoza Garcia, amb 17 anys. Foto: arxiu familiar

Va estudiar a la Sénia fins l'any 1953. Aquell mateix any, quan en tenia 13, se'n va anar a estudiar a Tarragona a l'escola de la Salle. Allí va estudiar comerç i administració fins als 17 anys, quan va obtenir el títol i va tornar a la Sénia l'any 1957. Va estar vivint, treballant i ajudant el seu pare amb la fàbrica fins que va haver de complir el servei militar. Va ser destinat a Còrdoba i a Melilla. Al servei militar hi va estar durant 18 mesos. Un cop passats aquests mesos, va tornar a la Sénia i es va posar a treballar a la fàbrica de pinzells fent de comercial per tot Espanya. A part d'estudiar i treballar per aconseguir un futur com a comercial i treballador de la fàbrica familiar, als 17 anys es va enamorar de Paquita Huguet Sanz. El 1965 es van casar i quasi un any després de casats, el 1966, Paquita i Ricardo van tenir la seua primera filla, M. Pilar, i l'any 1967 va nèixer la segona filla, Eulàlia.

Capçalera d'una factura de l'empresa de l'any 1965. Font: arxiu familiar

El 1974, coincidint amb la recta final del franquisme, la indústria pinzellera Hijos de Ricardo García es va tancar.

Aproximadament l'any 1975, Ricardo va tornar a obrir pel seu compte i va renovar parcialment el personal de l'empresa. Continuaven produint els mateixos tipus de brotxes i van continuar treballant fins que es va jubilar, l'any 2005. Amb la seua jubilació, es va tancar la indústria de pinzells per on tantes generacions havien passat, ja que va estar oberta des de l'any 1922 fins al 2005 i van passar-hi tres generacions de la família: Ricardo García, José Zaragoza i Ricardo Zaragoza, sense canviar l'estructura de la fàbrica des que van enderrocar el cinema per crear la indústria. Aquesta indústria, gràcies a la seua producció i al bon funcionament de la fàbrica, va donar llocs de treball a una població fins al moment de caràcter agrícola i rural, i va provocar un avanç important en la introducció al món laboral de la dona senienca.

“Amb la seua jubilació, es va tancar la indústria de pinzells per on tantes generacions havien passat, ja que va estar oberta des de l'any 1922 fins al 2005.”

2.- El treball de les dones en la indústria pinzellera

Des de principis de segle xx, el treball femení ha estat un actiu clau a la indústria pinzellera, ja que les dones disposaven d'unes mans més petites i fines que afavorien la manipulació del pèl. El treball dels pinzells sempre ha estat molt mecanitzat. No ha estat un treball fàcil, ja que l'aprenentatge era complex.

Conjunt d'elements que formen una brotxa campí bandera.
Foto: Júlia Cuartiella

La introducció al món laboral en edats joves afavoria l'eficiència, i l'experiència era un factor clau.

En aquesta foto, podem veure quasi totes les treballadores de la fàbrica Hijas de Ricardo García. La fotografia està feta on netejaven el pèl, al molí la Tanca,

Treballadores de la fàbrica Hijas de Ricardo García. Font: arxiu familiar

Treballadores de l'antiga fàbrica Hijas de Ricardo García, que més tard van continuar treballant a la fàbrica Hijos de Ricardo García.
Font: arxiu familiar

al mateix riu Sénia. Aquest riu fa de frontera natural i cal destacar el fet que el molí la Tanca, on es feia una part important del procés, està situat al País Valencià, ja que forma part del terme municipal de Rossell. Podem dir que els pinzells elaborats per Hijos de Ricardo García es produïen entre el País Valencià i Catalunya.

Durant la Guerra Civil, les dones van continuar treballant, encara que moltes fàbriques van paraitzar la seua producció temporalment. A causa de la guerra moltes noies van anar a treballar al camp d'aviació. Després de la Guerra Civil, es va produir un petit creixement de la població que va comportar l'establiment de negocis, botigues, escoles, fàbriques de pinzells... A principis de segle XX, la gent provinent dels pobles de la Tinença baixaven a viure a la Sénia, gràcies al seu moviment industrial. Treballaven en diversos sectors, com per exemple a les indústries de pinzells que en aquell moment hi havia al poble. Per a la fàbrica de Hijos de Ricardo García, el treball de les dones va ser molt important, ja que elles eren qui feien tot el muntatge de les brotxes i els pinzells. Com hem dit, tenien les mans més petites i això les afavoria per exemple, per a posar el pèl dins de les virolles.

Conclusions

Un cop finalitzat aquest petit recorregut al llarg de la història de la família Garcia - Zaragoza, estretament lligada amb el món dels pinzells de la Sénia, he arribat al punt clau on he de remarcar les conclusions més significatives de la recerca realitzada.

Les conclusions són les següents:

- He conegut una gran quantitat d'anècdotes familiars que desconeixia.
- M'ha donat l'oportunitat de conèixer més a fons el procés d'elaboració dels pinzells i els components que els formen.
- Com que no tenia arxius ni molta informació classificada sobre la història familiar, he hagut de realitzar

Júlia Cuartiella Zaragoza a la fàbrica, any 2000. Foto: arxiu familiar

“La fabricació de brotxes i pinzells va començar a la família amb Ricardo Garcia, a principis del segle XX, i va acabar amb el meu iaio, Ricardo Zaragoza, al segle XXI.”

un treball de camp important. Una part molt gran d'aquestes dades les he obtingut gràcies a freqüents entrevistes amb els meus iaïos i amb altres entrevistats. He intentat obtenir la màxima informació possible dels seus records.

M'agradaria destacar l'interessant i emocionant que va resultar buscar les fotografies i els documents antics de la fàbrica. Estic contenta d'haver elegit aquest tema, però al mateix temps un poc decebuda perquè m'he adonat que el tancament de la fàbrica va suposar la fi d'una llarga tradició familiar. La fabricació de brotxes i pinzells va començar a la família amb Ricardo Garcia, a principis del segle XX, i va acabar amb el meu iaio, Ricardo Zaragoza, al segle XXI, passant pel seu pare, José Zaragoza, i la seua mare, Frederica Garcia.

Per últim, m'agradaria donar les gràcies a totes les persones entrevistades: Fina Puvill Prades, Daniel Alarcón Garcia i Ester Fabà, que em van atendre i van respondre amb sinceritat. A Montse Querol, de la fàbrica de pinzells Monquer SL, per deixar-me fer algunes fotografies per al treball i prestar-me la seua atenció el cap de setmana que es va celebrar la IV Fira d'Artesania de la Fusta i del Moble a la Sénia. A Eva Garcia Lleixà, del Centre d'Estudis Seniencs, que em va facilitar molts documents i fotografies per al treball. A la meua tutora, Ivon Michavila, i a la meua família, i especialment als meus iaïos, Ricardo Zaragoza i a Paquita Huguet, ja que sense les seues pròpies memòries, aquest treball no hauria estat possible.

Bibliografia

Centre d'Estudis Seniencs (2004) “La dona i la indústria: el cas de la Sénia. Tècniques de treball de la memòria oral”. *Cicle Fem memòria de...* (inèdit)

GARCIA LLEIXÀ, Eva (2005). “Fusta i pèl: viure de fer pinzells”. *Lo Senienc. Memòria, natura i llengua*, núm. 2. La Sénia: Centre d'Estudis Seniencs. (pàg. 82-89).

GARCIA LLEIXÀ, Eva (2008). “La dona obrera a la Sénia, 1900 - 1970”. *Lo Senienc. Memòria, natura i llengua*, núm. 5. La Sénia: Centre d'Estudis Seniencs. (pàg. 111-118).

PÉREZ, Núria (2012). “La Sénia, como un pincel”. Tarragona: Diari de Tarragona, 7-10-2012 (pàg. 10-11).

SABATER QUEROL, Anna (2007). “La indústria de pinzells a la Sénia: el cas de la fàbrica de Pamplona”. *Lo Senienc. Memòria, natura i llengua*, núm. 4. La Sénia: Centre d'Estudis Seniencs. (pàg. 112-119).